

30. Frumvarp

til laga um breytingu á 33. gr. laga nr. 71, 28. nóv. 1919, um laun embættismanna.

(Lagt fyrir Alþingi 1925).

1. gr.

Upphaf lagagreinarinnar skal orða svo:

Auk hinna föstu launa fá allir embættis- og sýslunarmenn landsins, sem taldir eru í lögum þessum, eða taka laun samkvæmt öðrum lögum, sem ekki ákveða sjerstaklega um dýrtíðaruppbót, og sömuleiðis allir þeir, sem eftirlauna njóta samkvæmt eftirlaunalögum, eða biðlauna, þangað til öðruvísi verður með lögum ákveðið, launabót, sem miða skal við verðhækkun á helstu lífsnauðsynjum.

2. gr.

Síðari málsgrein lagagreinarinnar skal orða svo:

Launauppbót reiknast þannig, að hún nemi jafnmikilli hundradstölu af $\frac{2}{3}$ launnanna — þó aldrei af hærri fjárhæð en 3000 kr. á ári — eins og allsherjarvisitatalan í gildandi verðlagsskrá það ár sýnir að verðhækkun hafi numið. Uppbótin greiðist samtímis laununum (mánaðarlega, ársfjórðungslega eða árlega). Prestar, sem eigi er skylt að búa í kaupstað eða verslunarstað, fá $\frac{2}{3}$ launauppbótar.

Athugasemdir við frumvarpið.

Í árslok 1925 falla úr gildi ákvæði launalaganna frá 1919 um dýrtíðaruppbót starfsmanna ríkisins, en ástandið hefir ekki tekið þeim breytingum, síðan þau ákvæði voru sett, að gerlegt sje að láta þau falla úr gildi án þess þá að lögleiða einhver tilsvarendi ákvæði í þeirra stað.

Fyrst liggur þá fyrir að rannsaka, hvernig núverandi ákvæði um dýrtíðaruppbót hafi reynst í framkvæmdinni. Tilætlunin með þeim var sú, að bæta upp að nokkru eða öllu leyti þá verðhækkun á lifsnauðsynjum, sem orðið hefir síðan 1914. En að nokkru leyti var þó með launalögunum gerð á annan hátt ráðstöfun til þessa, nefnilega með hækkun á sjálfum grunnlaunum. Til þess að sjá, hvort launahækkunin í heild hefir fylgt vöruverðhækkuninni, verður að líta bæði á hækkun grunnlaunanna og á dýrtíðaruppbótina. Verður þá fyrst að líta á grunnlaunin.

Samanburður hefir verið gerður á starfslaunum 123 embætta og sýslana 1914, og grunnlaunum hinna sömu 1924; eru þá aldurshækkunarþær, sem raunverulega voru greiddar 1924, taldar með grunnlaunum. Útdráttur úr þessum samanburði litur þannig út:

	Laun 1914	Grunn- laun 1924	Hækkun %
18 sýslumenn og bæjarfógetar .	53000	84575	60
3 skrifstofustjórar í stjr.	10500	16525	57
6 verkfræðingar	19400	29600	52
1 biskup	5000	6500	30
11 háskólakennarar	36000	60000	67
7 mentaskólakennarar	21600	33900	57
18 aðrir kennarar	32600	52425	61
4 skógræktarmenn	6000	7800	30
5 fiskiyfirmatsmenn	8000	12000	50
42 lækna	70900	160953	127
6 safnaverðir	11000	25760	134
2 dýralæknar	2800	6700	139
Samtals 123 embættis- og sýslunarmenn .	276800	496738	79

Hækkun þessara launa skiftist í 2 ákveðna flokka. Í hinum fyrri eru 73 stöður, sem hafa hækkað samtals úr 192100 kr. upp í 303325 kr., eða að meðaltali um 58%. Í hinum síðari eru 50 stöður (læknar, dýralæknar og safnaverðir), sem hafa hækkað úr 84700 kr. upp í 193413 kr., eða að meðaltali um 128%. Það verður að líta svo á, að tilætlunin hafi verið, að bæta launakjör þessa síðara flokks mótis við laun annara starfsmanna, af því að þeir hafi þótt óhæfilega lágt launaðir áður, og virðist því hin almenna launahækkun vera að meðaltali 58%. Jafnframt var lögð á embættismennina kvöð um lífeyrisgjald, sem virðist samsvara 5% af launum, og verða það sem næst 8 kr. af hverjum 158, eða hrein hækkun grunnlaunanna frá 1914 til 1924 er 50%. Það hefir nú viljað svo til, að þessi hækkun samsvarar sem allra næst lækkuninni á kaupmætti gullsins í heiminum yfirleitt á þessu sama tímabili, svo að ef krónur vorar væru gullgildar og verðlagsbreytingar móti gulli svipaðar hjá oss og annarstaðar, þá mundu launakjörin verða svipuð og 1914, með því að greiða grunnlaunin uppbótarlaus. Sama ætti að verða ofan á, þótt krónurnar sjeu ekki gullgildar, ef uppbót væri greidd fyrir afföllum pappírskrónunnar móti gulli.

Dýrtíðaruppbótin er miðuð við vöruverðhækkun í októbermánuði hvert ár. Til samanburðar má taka aðalvisitölu Hagtiðinda fyrir smásöluverð í byrjun okt. hvert ár, og visitölu framfærslukostnaðar í Reykjavík á hverju hausti, og er þessi samanburður fyrir árin 1919–1924 sýndur í eftirfarandi töflu.

Haust	Dýrtíðaruppbót % af alt að 4500 kr.	Visitala embættislauna, alt að 4500 kr.	Meðalvisitala Hagtiðinda f. smásöluverð í Reykjavík.	Visitala framfærslukostnaðar í Rvík.	Visit. 2 lægri en visit. 4, %
	1.	2.	3.	4.	5.
1919	120	340	368	348	2.3
1920	137 $\frac{1}{3}$	367	460	446	17.7
1921	94	298	328	331	10.0
1922	60	245	287	291	15.8
1923	52	232	268	277	16.2
1924	78	273	317	321	14.9

Í 2. dálki töflunnar er visitala embættislauna reiknuð út með því að gera grunnlaunabækkunina 58%, leggja dýrtíðaruppbót þar á ofan og draga 8 frá fyrir lifeyrisgjaldi; t. d. haustið 1921 verður sá útreikningur: $158 \times 1.94 \div 8 = 298$. Þessi reikningur gildir einungis fyrir embættislaun 4500 kr. og þar fyrir neðan; fyrir hærri laun verður visitala embættislauna lægri. Í 4. dálki töflunnar er sýnt, hve miklu lægri þessi visitala embættislauna er en visitala framfærslukostnaðar í Reykjavík, og sjest þar, að frá 2.3 til 17.7% vantar til að launabækkunin í heild (fyrir þá, er njóta óskertrar dýrtíðaruppbótar) hafi fylgst með hækkun framfærslukostnaðar í Reykjavík, og að síðari árin eru þessi afföll litlum breytingum undirorpin, þau nema 15–16% af visitölu framfærslukostnaðar. En einmitt þetta, að visitala launanna helst í nokkurnveginn föstu hlutfalli við aðrar samtíma visitölur, sýnir greinilega, að sjálfur grundvöllurinn fyrir útreikningi dýrtíðaruppbótarinnar, þ. e. valið á vörutegundum þeim, sem miðað er við, er viðunandi, og óvist, að breytt verði til batnaðar með því, að velja aðrar eða fleiri vörutegundir, til þess að byggja þann útreikning á.

Þegar meta á, hvort fært sje að lækka dýrtíðaruppbótina frá því, sem verið hefir, eða hvort nauðsynlegt sje að hækka hana, má fyrst lita á það, að starfslaun hjá hinu opinbera voru árið 1914 efalaust fremur lág, af því að

peningagildið hafði þá um 18 ára skeið farið lækkandi, en launahækkunir ekki fylgst þar með. Þar næst verður að líta á það, að verkalaun og starfslaun hjá öðrum en ríkissjóði hafa síðan 1914 hækkað meira en svarar vísitölu framfærslukostnaðar, að minsta kosti í Reykjavík. Það yrði því alt of mikið ósamræmi milli launakjaranna hjá ríkissjóði og öðrum, ef færð yrðu niður laun opinberra starfsmanna, sem frá lágu stigi 1914 hafa ekki hækkað meira en svo, að 15–16% vantar í hækkun framfærslukostnaðar hjá þeim, sem njóta þó óskertrar núverandi dýrtíðaruppbótar, og á þetta fyrst og fremst við launin í Reykjavík.

Ýmislegt bendir til að hækkunin á framfærslukostnaði sje minni annarsstaðar á landinu en í Reykjavík og hinum kaupstöðunum flestum. Hagstofan hefir nokkuð rannsakað þetta, og má sjá, að verð á aðfluttum vörum er haustin 1923 og 24 dálítið hærra víðast hvar en í Reykjavík, en verð á innlendum vörum sumstaðar miklum mun lægra en í Reykjavík. En svo hefir einnig verið 1914, og bæði fyr og síðar. Sá mismunur á vöruverði, sem var 1914 og áður, ætti að koma fram í mismunandi grunnlaunum, en meðan ekki liggja fyrir upplýsingar um mismun á hlutfallslegri verðhækkun í Reykjavík og annarsstaðar síðan 1914 er ekki unt að finna grundvöll fyrir mismunandi útreikningi dýrtíðaruppbótar eftir vöruverði á þessum stöðum.

Það er þó auðsjáanleg veila í núverandi grundvelli fyrir útreikningi dýrtíðaruppbótar, að tölur þær, sem á er bygt, eru miðaðar við ástandið í Reykjavík eingöngu. Það væri æskilegt að geta bygt útreikninginn á grundvallartölum, sem gilda fyrir alt landið. Slik tala er peningagengið, og með því að reikna út gengisuppbót, í stað dýrtíðaruppbótar, væri fenginn eðlilegur og sameiginlegur grundvöllur fyrir alt land. En til þess að þetta verði ekki of áhættusamt, hvorki fyrir ríkissjóðinn nje starfsmennina, þarf að vera komin nokkur stöðvun á gengið, svo að ekki þurfi að óttast stórar sveiflur upp og niður, og nokkurn veginn festa á hlutfallið milli peningagengis og vöruverðhækkunar. Þessi skilyrði eru ekki fyrir hendi enn þá, og þykir því ekki tímaþætt að stinga upp á slíkri breytingu á dýrtíðaruppbótinni, en ýmislegt bendir til þess, að nauðsynleg stöðvun og festa á gengi og verðlagi muni nást á næstu árum, og einnig af þeirri ástæðu þykir rjettara að halda í bráðina núverandi grundvelli, en að fitja upp á nýjum reglum um dýrtíðaruppbót miðaða við vöruverðlag.

Eftir framansögðu væri sanngjarnt að stinga upp á nokkurri hækkun á dýrtíðaruppbótinni, að minsta kosti í Reykjavík og þeim kaupstöðum, sem búa við svipað verðlag, t. d. með því að greiða tulla uppbót af einhverju tilteknu lágmarki launanna. En þetta þykir ekki fært vegna þröngs fjárhags ríkissjóðs og af sömu ástæðu þykir ekki fært að hækka þá upphæð launa — nú 4500 kr. er njóta skal uppbótar að $\frac{2}{3}$. Hins vegar er stungið upp á að nema burtu ákvæðið um að dýrtíðaruppbótin af fyrstu 3000 kr. launanna skuli skerðast ef laun + uppbót ná hámarki 9500 kr. eða 10 500 kr. hjá hæstarjettardómendum, því að bæði er reglan alveg óeðlileg, og svo má heita að hún skerði einungis laun hæstarjettardómendanna, og getur það ekki talist sémilegt að neita þeim um

dýrtíðaruppbót af einum 3000 krónum, sem verður þó ávalt mjög lág mótis við laun þeirra. Fyrir rikissjóðinn hefir afnám reglunnar væntanlega mjög litla þýðingu.

Að öðru leyti er stungið upp á þeirri einni efnisbreytingu frá núverandi ákvæðum, að uppbótina fái einnig þeir, sem laun taka eftir sjerstöðkum lögum, öðrum en launalögum, nema þau lög ákveði sjerstaklega um dýrtíðaruppbót.